

פלפולא דאורייתא

שיעורו של הגאון רבי רפאל סויד שליט"א

ראש כולל שערי דעה

פרשת פנחס תשפ"ד

גיליון מס' 34

דרכי הכתיבה התורנית

שהלא היו גדולי עולם שהעניקו חמה בקומתם, והיו מנהיגי הדור שלפני השואה, וכיום זכרם כמעט ואבד, מחמת שלא עסקו בכתיבה, כגון רבי אליהו חיים מייזל אב"ד לודז', שהיה גאון עצום, וכיום כמעט ולא יודעים חידושי תורה ממנו, משום שאין לנו ספרים ממנו, וכן הגאון רבי אבלי פאסוועלער שהיה ראב"ד וילנא בחיי הגר"א, ורק חידוש הלכתי אחד מפורסם ממנו [בענין מי ששכח לומר המלך הקדוש בלילה ראשון של ראש השנה שאינו חוזר], ובשנת תש"מ הוציא לאור מכון ירושלים ספר באר אברהם מכת"י של חידושי, וכן הגאון רבי שמחה זליג ריגר המו"צ דבריסק, שמעט מאוד מחידושי נשמר לאורך השנים, ואפשר לראות זאת בהסכמות לספרים מפורסמים כדוגמת המשנה ברורה שלא כל המסכימים מוכרים כיום, ויחיד סגולה ממש זכו שלמרות שלא עסקו בכתיבה, היו תלמידים שעמלו על כתיבתם, כדוגמת מרנן הגר"ש רוזובסקי והגר"ש אלישיב, ולמרות זאת, אין ספק שאם הם עצמם היו כותבים את חידושי תורתם, הדבר היה מונע טעויות, אי הבנות, וסתירות בדעתם.

ויש לדעת שבימינו האפשרות להרביץ תורה בע"פ הצטמצמה מאוד, משום שציבור האברכים גדול מאוד כן ירבו, בלעה"ר, ומאידך גיסא כמות המשרות התורניות לא גודלת בהתאם, וממילא העיסוק בכתיבה יכול להביא פתרון לאברכים רבים המרגישים שיש להם מה לומר בנושאים מסוימים, אולם כיום אינם יכולים לתת לכך ביטוי.

מעלה נוספת שיש לכתיבה על מסירה בע"פ, שכתבה היא הצעה, ושיעור הוא מעשה הנחלה, ולכן באופן טבעי בד"כ לכתיבה תהיה יותר תועלת ממסירת שיעור, משום שכתבה יכולה להגיע לרובבות אנשים, וכיום חיים בדורנו אנשים שזכו להרביץ תורה לרובבות אנשים מפי כתבם, ואין מי שזכה לכזה כמות של תלמידים בשיעורים בע"פ, אם כי דרך שיעורים בקול הלשון אפשר להגיע לקהל יותר רחב [נאכן, כמובן בשיעור יש לכך השפעה עצומה יותר על הנפש, וידוע החילוק שבשיעור מסבירים גם מה לא נכון ואילו בספר רק את מה שנכון לומר] וכן בשיעור אי אפשר להעמיס מידי הרבה חומר, משא"כ בכתיבה, וכן בשיעור ישנם המעוניינים בקצב יותר איטי או יותר מהיר, ואילו בכתיבה, כל אחד קורא בקצב שלו.

ולעיתים אברך שניגש למלאכת הכתיבה אינו יודע איך מתחילים למצוא חומר, והאמת היא שהדבר קל מאוד, ראשית אם יש לו אוצר

דורנו זכה להדפסת חידושי תורה כפי שלא היה מעולם, וללא ספק מהשואה ועד היום יצאו לאור יותר ספרים מאשר ממתן תורה ועד השואה, וזה משום זמינות הדפוס, וכן ריבוי הספרים הוא מציאות שלא הייתה בעבר, וכיום בכל בית ממוצע יש יותר ספרים ממה שהיה בבית כנסת ממוצע לפני השואה, ומלאה הארץ דעה את ה',¹ וישנה מעלה רבה בכך שהחכמה זמינה לכל, וכמעט אין מי שרוצה להגיע לספר ואינו יכול, לא מחמת מרחק, ולא מחמת עלות כספית, וכן הספרים נמכרים במחירים זולים מאוד, שרובם המוחלט אינם רווחיים, אלא במטרה לזכות את הרבים.

והנה לכתיבה יש מעלות רבות, ונביא מקצתם, א'. הדבר מביא לבהירות גדולה בנושא הנלמד, משום שאת העט אי אפשר לרמות ולהסביר לו בתנועות ידיים. ב'. הדבר מביא לסיפוק גדול, ולראות את תוצאות הלימוד בעיניים, וכבר המליצו ע"ז (עיין מהרש"א ב"ב יב) "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו". ג'. הדבר מועיל לזיכרון, גם משום שיכול לראות את מה שלמד לאחר זמן רב, וגם משום שעצם הכתיבה גורם לזכור טוב יותר. ד'. הדבר מהווה זיכוי הרבים, מכיוון שלעיתים רבות, גם אם כעת אין לכך ביקוש, אולי לאחר שנים רבות יהיה ביקוש לכתבים של אותו ת"ח, או לשיעורים של רבו של הכותב.

ובימינו נעשתה המלאכה קלה לאין שיעור מאשר בעבר, וזאת מכמה סיבות, א'. כתיבה במחשב: ישנם אברכים רבים שכותבים את חידושי תורתם ישירות למחשב, וחוסכים בכך זמן יקר של הקלדה, וכן כסף, וכן יכולת לתקן ולמצוא דברים שכתב, אולם יש שמתנגדים לכך, וקטונתי מלהביע דעה בנושא, ב'. אוצר החכמה: כיום אין צורך להדפיס ספר בעלות רבה, אלא אפשר לכתוב ספר ולהעלותו ישירות לאוצר החכמה, ואנשים רבים יכולים להגיע דרך תוכנת החיפוש, ואין לדעת כמה אנשים יקראו בזה, ג'. קבצים תורניים: ישנם כיום קבצים תורניים רבים, וכן מאספים תורניים, כגון אהלי טהרות וכדו', שיש להם רבבות קוראים, וכ"ז ללא עלות, ובקלות רבה, וניתן לקבל במייל שנכתב בסוף המאמר את רשימת הקבצים התורניים, פרטי המאמרים שניתן לשלוח, ודרכי ההתקשרות עמם, ד'. תורה דיליה: כיום ישנו ארגון נפלא בשם תורה דיליה שמאוד מנגיש ומוזיל את עלויות הדפסת חדרו"ת ומומלץ מאוד לעבוד עמם, ויש בכך תועלת רבה.

וכתיבה היא הערובה כמעט היחידה שתורתך תישאר חקוקה לנצח

¹ ריבוי הספרים, ואם משום ריבוי אפשרות החיפוש, ודוגמא לדבר האדם שהמציא טכנולוגיה חדשנית בימינו, אף אם היא חידוש עצום, אולם הוא מבוסס על מי שהמציא את החשמל והטלפון וכו', שהם הרבה יותר מבריקים ממנו, אולם הוא הגיע כעת לתוצאה טובה יותר מהם, מכיוון שהוא בנוי על ההמצאות שהם המציאו, וזה כנס הרוכב ע"ג ענק. ולסיכום הדברים, ישנו הבדל בין ירידת הדורות ב"גברא" או ב"חפצא", ודו"ק.

¹ ויש לדעת שבכך החכמה האנושית גודלת לממדים עצומים, שאם בעבר כל אדם ידע רק את הידע ששמע מאנשים בע"פ, ובאופן טבעי זה מאוד מוגבל, הרי שאדם שמבוסס על הרבה ספרים, מקורות המידע שלו רחבים הרבה יותר, ואמנם זה ברור שישנה ירידת הדורות עצומה, אולם זה ברוחב הדעת וסברת הלב, אך ביריעה המעשית [כלומר, לא במה שאדם זוכר בראשו, אלא לאיזה כמות חומר הוא יכול להגיע], בדורנו ישנה כמובן הרבה יותר ידיעה, אם משום

החכמה, הרי שהדבר ממש פשוט, שאפשר לחפש לפי מילים מסוימות, וכל השפע התורני נגלה מול עיניך, וכן יש כיום את הדבר הנפלא ששמו "מפרשי האוצר" שאפשר לסמן כל קטע בגמ' וברש"י ותוס', ולראות מיד את כל מה שכתבו על הקטעים הללו.

אולם אף למי שאין לו אוצר החכמה, הדבר לא מסובך, שהלא כל מה שצריך זה בסה"כ קצה חוט, דהיינו שאם יש לך שאלה בדיני לחם הפנים, מה שאתה צריך זה רק למצוא את הגמ' שעוסקת בנושא שקשור לזה, ומשם מתקדמים לרמב"ם שמצוין על העמוד, משם לספר המפתח, וכל ספר מביא את חבירו, ובתוך זמן קצר מגיעים לעשרות מקורות.

וחשוב מאוד לעבוד בצורה של סקרנות, דהיינו ברגע שאדם פוקח עיניים וכל מציאות שיש לו הוא מתחיל לחשוב מה ההלכה אומרת ע"ז, כגון הוא רואה יח"ד בבנין שלו, ומתחיל לדון האם הדייר שם חייב לשלם ועד בית כמו שאר השכנים, והוא נוסע במונית ומסתפק האם נהג מונית יש לו דין פועל או קבלנות, וכן הלאה, וברגע שהשאלה עומדת אצלו בצורה חווייתית הוא מעוניין יותר למצוא לה תשובה.

מכונים תורניים: דורנו התברך במכונים תורניים שעושים עבודה מופלאה, כגון עוז והדר, מכון המאור, אנציקלופדיה תלמודית, מוסד הר' קוק, מכון ירושלים, אהבת שלום, זכרון אהרן, ועוד, [וזהו דבר שלא היה בדורות קודמים, ודבר זה מביא ליצירות מופלאות דוגמת מתיבתא, שאף האדם המוכשר ביותר מסתמא לא היה יכול לחבר יצירה כזו לבדו, משום שהיא דורשת כישורים סותרים במידה מסוימת] ואברכים המתאימים לכך יכולים לעבוד עמם על יצירות נפלאות שעתידות להעשיר את ארון הספרים היהודי, ואף לקבל על כך מתן שכרה בצידה.

הפצת הספר: לאחר שהספר יוצא לאור, השלב הבא הוא לדאוג להפצתו, ויש בכך כמה דרכים, א'. הפצת הספר של י. בלוי, שנמצא בכל בית כנסת מרכזי, יש לכך פרסום עצום, ותועלת גדולה, כמובן שדבר זה עולה כסף, ב'. מכון צוף של ר' נתן פלדמן, שיש לו גם יכולת עריכה והדפסה, ועובד יחד עם קולמוס שעובדים על ההפצה, ויש להם תוצאות טובות מאוד, כמובן ששירות זה עולה כסף. ג'. יש אפשרות לשלוח לכוללים ומקומות שעוסקים בנושא של הספר, דרך פרסומת ביתד נאמן המופץ חנים בימי שלישי במדור רה"ר ויש מכך תועלת רבה.

והנה רבים החושבים מה אני כבר יכול להועיל לעולם התורה, הרי כבר יצאו ספרים על כל הנושאים האפשריים וההדירו את כל הראשונים והאחרונים.

וכדי לענות על שאלה זו, נעבור על כמה סוגי כתיבות, מבחינת ספר אישי, כלומר מערכות שאברך כתב לעצמו, בזה כמובן אין סוף, ולכל אחד יש את החלק שלו בתורה, אלא שכמובן יש לכך פחות ביקוש, [ועדיין כתיבה זו מביאה תועלת רבה לכל אברך] אולם מבחינת יצירות תורניות, כלומר שיש להם משקל מצד עצמם, ולא רק משום מי שחיבר אותם, אמנם כבר נכתבו כ"כ הרבה יצירות תורניות, אולם עדיין הניחו לנו מקום להתגדר בו, נביא בעז"ה כמה דוגמאות.

א'. ההדרת ספרים: הוצאה מחדש של ספרי ראשונים ואחרונים בהוצאה יפה ומאירת עיניים, עם פענוח כת"י, והוספת מקורות, וכן הערות תורניות בשולי העמוד, מילואים ומפתחות, אכן על רוב הראשונים והאחרונים כבר נעשה, אולם עדיין יש ספרים שלא נעשה עליהם, וחלק מהספרים נעשה במהדורה לפני עשרות שנים, ובהחלט יש מקום להדיר מחדש.

ב'. ביאורים על הרמב"ם: מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל הביא לעולם התורה יצירה נפלאה ששמה דרך אמונה, והוא כעין משנה ברורה על כל רמב"ם זרעים, והגר"י פישתוף שליט"א עשה כן על שלושה נושאים מטהרות, ועוד ת"ח שחיברו על כמה עניינים ברמב"ם, אולם רוב חלקי משנה תורה להרמב"ם עדיין לא נכתבו עליהם חיבורים בסגנון זה, [וראה בירחון האוצר כרך מח עמ' רפה במאמרו של ידידי הרב הראל דביר שסיכם את כל הספרים שנכתבו בתבנית

המשנה ברורה, ומאמרו עולה שעל כל ד' חלקי שו"ע כבר נכתבו חיבורים בסגנון זה, אולם רוב חלקי הרמב"ם עוד לא נכתבו עליהם ספרים בסגנון זה, ואף מה שכבר נכתב עליו, לעיתים יש הרבה מה לחדש ולהוסיף].

ג'. ספר על נושא מסוים: ישנם נושאים מסוימים שעוד לא עמדו עליהם כל צרכם, כגון מודה בקנס, דיני שבועה, שאפשר לחבר עליהם ספרים עם כמות עצומה של חומר, ובדומה לספר נחל איתן מהגרח"ק, שלקח נושא של עגלה ערופה, שעד אז כמעט ולא כתבו עליו.

ד'. כתבי יד: ישנם אלפי כת"י של ראשונים ואחרונים בספרייה הלאומית, שעדיין לא פוענחו, ומי שאוהב סגנון עבודה זו, יש לו עבודה לכל החיים, וכן ישנם חומרים תורניים רבים בגנון המדינה, שאפשר להפיק מהם חומר תורני רב ערך.

ה'. מנהגים: תורת המנהגים ג"כ עדיין לא מוצתה כלל. ואמנם מנהגי אשכנז והונגריה זכו והייתה להם עדנה והשקיעו בהם רבות, אולם קהילות רבות שיש להם חומר רב על מנהגיהם, לא זכו עדיין שיחברו ספר שלם על מנהגיהם אלו.

ו'. חכמי ספרד: ב"ה תורת חכמי אשכנז בדורות האחרונים זכתה להדרה רבה, אולם תורת חכמי ספרד ברובה מונחת בקרן זווית, וכמעט שלא זכתה להדרה עם הערות שוליים, שאפשר להשקיע בזה רבות.

ז'. ספרים מקצועיים: ישנם נושאים רבים שהידע המקצועי והפרקטי בהם, הוא קריטי להבנת הענין, ולדוגמא, ריבית, עירובין, מקואות, שכנים, טהרת כהנים, טכנולוגיה בשבת, ובחלק מהנושאים האלו, כבר עשו עבודה יפה, אולם בחלק מהנושאים יש מקום לעוד מחברים שיעשו עבודה מקצועית לברר את המציאות בצורה נכונה.

ח'. ליקוטים: ישנה תועלת רבה בכתיבה בצורה של ליקוטים, כגון ללקט את כל הראשונים בש"ס בנושאים שקשורים לסדר טהרות, או את כל דברי הירושלמי ששייכים לסדר טהרות.

ט'. מראי מקומות: הנה דורנו משופע בספרי מראי מקומות, אולם רוב ספרי המ"מ נכתבו על סדרי מועד נשים ונזיקין, ואילו על סדרי זרעים קדשים וטהרות, אמנם בשנים האחרונות ישנה תנופה רבה, אך עדיין יש מקום לעוד ספרים על נושאים שלא נכתבו עליהם.

י'. ספרי אחרונים: ישנם ספרים של גדולי תורה מהדור שלפני השואה או מעט לאחריה, שלא זכו עדיין להדרה עם הערות שוליים, כדוגמת ערוך השולחן, בית הלוי, אחיעזר, ספרי רבי יצחק אלחנן, דבר אברהם, דברי יחזקאל, אמרי משה, חזון איש [ברובן], הגרי"ז, קהלות יעקב [לחלקם יש עדיין זכויות יוצרים בבעלות המשפחה, ויש לברר דבר זה].

יא'. ספרים על אבן העזר וחושן משפט: לענ"ד יש מקום לחבר ספר בסגנון פסקי תשובות על חושן משפט שילקט את דעות כל דיניי זמננו, ויצא כבר ספר בשם פסקי המשפט על חו"מ ח"ב בסגנון זה, ואפשר לעשות כן גם על חו"מ ח"א, וכן באבן העזר, המציאות היא שרוב הספרים שיצאו בדורנו על אה"ע הם מדייני בתי הדין הרבניים, וחשוב מאוד להביא את הדעות האחרות בעניינים אלו.

יב'. שיעורים מראשי ישיבות: ישנם גדולי ראשי הישיבות, ששיעוריהם נמצאים בקול הלשון, ועדיין לא זכינו שהם יעלו על הכתב, ומי שירים את הכפפה ויקח על עצמו הוצאה לאור של שיעורים של ראשי ישיבה חשוב [כמובן בתיאום עם רה"י או עם בני משפחתו], יכול להביא תועלת גדולה לו ולעולם התורה.

לע"נ בתון קלרה בת סלחה ע"ה

לתגובות והערות ולהצטרפות לקבלת העלון במייל

zx0527103930@gmail.com או בטלפון 0556770051

ניתן לשמוע את השיעורים בקול הלשון או בטל' 0733718752

השיעור מתקיים מידי שבת אחה"צ שעה וחצי לפני השקיעה

למשך חצי שעה בבית הכנסת חניכי הישיבות רח' בירנבוים 12

בני ברק